

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Historyczny

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej

ETNOLOG NA RYNKU PRACY

Raport z badań przeprowadzonych w ramach zajęć „Warsztaty etnologiczne:
Etnolog na rynku pracy” pod kierunkiem dr Anny Weroniki Brzezińskiej

Autorzy: Łukasz Borowczak, Wojciech Cendrowski, Marcin Klemens, Dajana
Kramer, Anna Kruszyna, Sara Michalczuk, Jagoda Musiał, Dawid Niemier,
Michał Orlik, Wioleta Piotrowska, Adam Sobolewski, Żaneta Wechterowicz

Poznań 2014

Spis treści

Wstęp	s. 3
Metryczne dane dotyczące respondentów	s. 5
Studia	s. 12
Studia a praca	s. 16
Studia a kwalifikacje zawodowe	s. 17
Ocena studiów	s. 19
Podsumowanie	s. 25
Załączniki	s. 26

WSTĘP

Celem niniejszego raportu jest ukazanie złożonej sytuacji absolwentów studiów etnologicznych na rynku pracy. Jest on pokłosiem badań przeprowadzonych przez studentów studiów II stopnia na kierunku etnologia, w Poznaniu – uczestników zajęć *Warsztaty etnologiczne: Etnolog na rynku pracy*. Chcemy, aby był on wyczerpującym opracowaniem, które w zwartej formie przybliży czytelnikowi najważniejsze zagadnienia związane z tematem badania.

Powodem zainteresowania doświadczeniami absolwentów naszego kierunku jest coraz szerzej podnoszona (również w ogólnopolskich mediach) dyskusja na temat przyszłości zawodowej absolwentów studiów humanistycznych, w tym absolwentów etnologii i antropologii kulturowej. Chcemy ukazać z wielu perspektyw, w jaki sposób studia etnologiczne przygotowują młodych ludzi do wejścia na rynek pracy. Naszym celem jest taki opis naszego tematu, który pozwoli na wyciągnięcie licznych wniosków, pozwalających w perspektywie czasu na jeszcze lepsze kształcenie etnologów w Polsce. Za pomocą szeregu pytań postaramy się prześledzić całą drogę, jaką pokonuje student, od momentu otrzymania indeksu do podpisania umowy o pracę. Zilustrujemy zagadnienia samego wyboru etnologii, studiowania, odbywania staży i praktyk, poszukiwania zatrudnienia i w podjęciu końcu pracy.

Przyjętą przez nas metodą badawczą były wywiady przeprowadzane przez uczestników kursu z absolwentami etnologii z polskich uczelni wyższych. Wywiady odbyły się między grudniem 2013 roku a styczniem 2014 roku. Grupę badawczą zawężono do osób, które dyplom ukończenia studiów magisterskich uzyskały między rokiem 2010 a 2013. W ten sposób chcieliśmy zbadać, na ile badana sytuacja uległa zmianie od czasu poprzednich, analogicznych badań (zrealizowanych w 2012 roku). Udało nam się dotrzeć do 43 osób spełniających podane kryteria i przeprowadzić z nimi wywiad kwestionariuszowy.

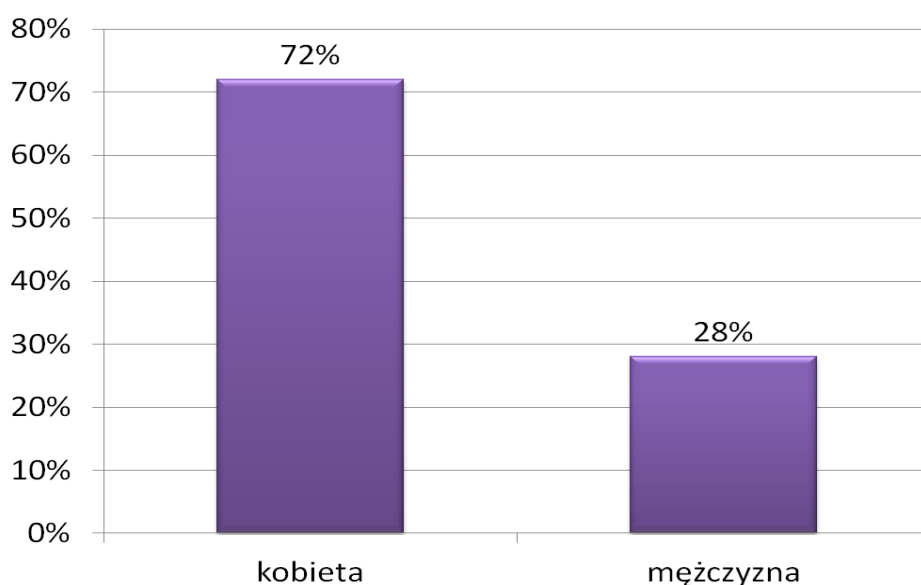
Sam kwestionariusz opracowany został przez uczestników warsztatu. Wspólnymi siłami stworzono narzędzie badawcze, które składa się z metryczki i czterech bloków tematycznych. Pierwsza jego część dotyczyła uwag informatorów na temat samych studiów etnologicznych. Pytaliśmy o powód wyboru etnologii, ich wspomnienia, ogólne wrażenia z czasu spędzonego na uniwersytecie. Drugi moduł związany był z relacją studiów i pracy zawodowej. Chcieliśmy dowiedzieć się, jak wyglądały oczekiwania etnologów dotyczące ich przyszłości zawodowej, ich aktywności na tym polu w czasie studiowania, doświadczenia związane z szukaniem zatrudnienia. W trzeciej części wywiadu interesowaliśmy się tym, na ile studia faktycznie przygotowały absolwentów do podjęcia pracy, wykorzystywaniem przez nich praktycznych umiejętności, sposobami szukania pracy. Ostatni blok odnosił się do

tego, jak absolwent z perspektywy czasu ocenia studia etnologiczne. Prosiłiśmy o podanie sugestii dotyczących zmian w programie nauczania, sposobów na lepsze przygotowanie studentów do wejścia na rynek pracy. Wzór używanego przez nas kwestionariusza znaleźć można w załączniku do raportu.

1. Metryczne dane dotyczące respondentów

1.1. Płeć respondentów

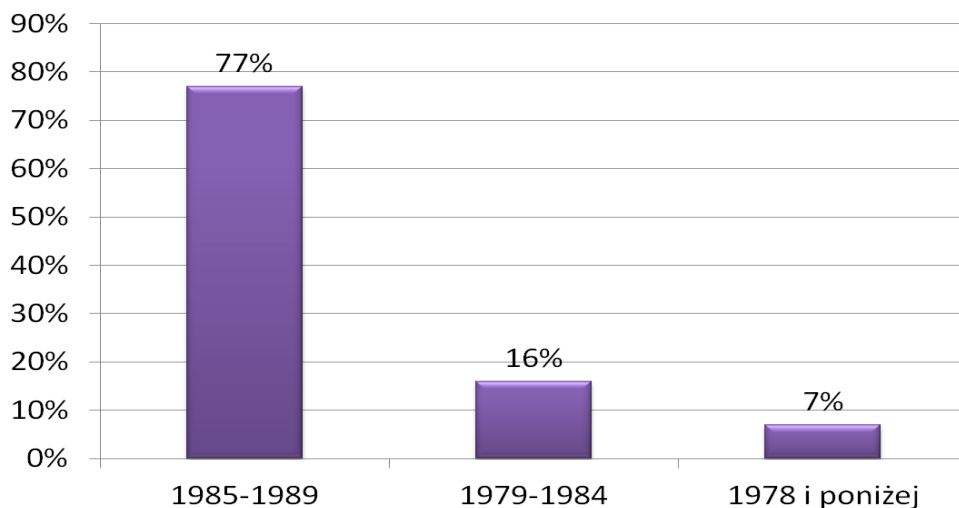
W badaniu dotyczącym etnologa na rynku pracy, wzięły udział łącznie 43 osoby. Poniższa ilustracja (Ryc. 1.) przedstawia proporcję płci respondentów. Wynika z niej, że większość z nich stanowią kobiety, przy czym nie musi to oznaczać, że etnologia jest domeną kobiet. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż 43 wywiady to nadal dosyć mała liczba zebranych danych, gdzie rozłożenie płci respondentów może okazać się jedynie przypadkiem, wynikającym z dostępności czasu rozmówców. Wysnuwanie wniosku dotyczącego relacji płci do wybieranej uczelni może w tym kontekście okazać się za daleko idącym wnioskiem. Toteż wykres ten przedstawiamy raczej w formie ciekawostki.

Ryc. 1. Wykres przedstawiający proporcję płci wśród respondentów

1.2. Miejsce urodzenia i zamieszkania respondentów

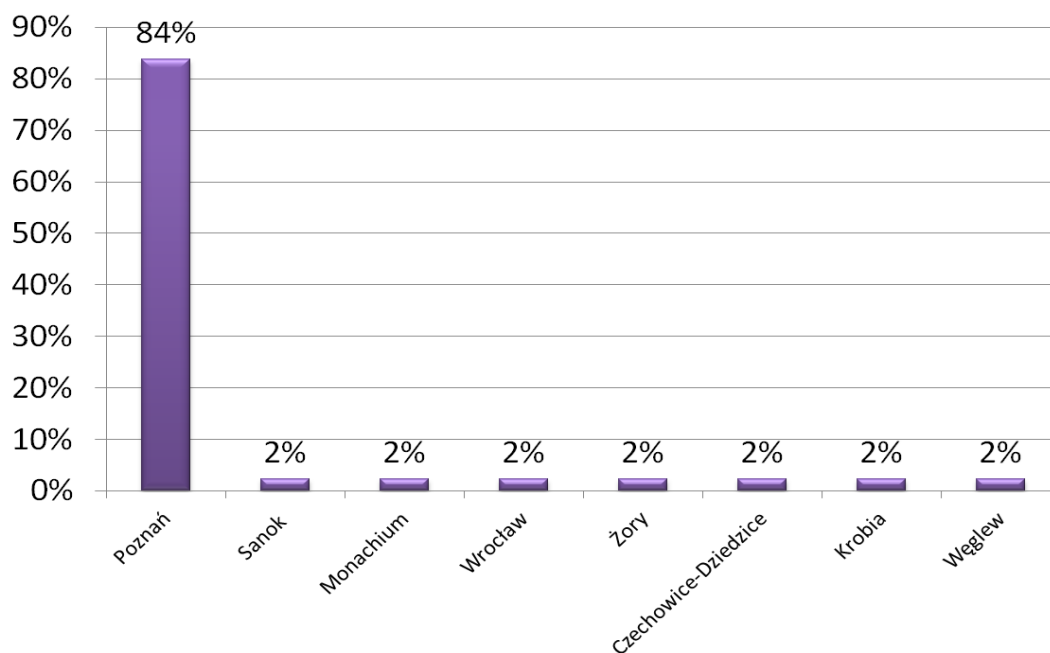
W badaniu wzięły osoby w różnym przedziale wiekowym. Dodajmy dla pełniejszej orientacji czytelnika, że naszym zamysłem było zebranie rozmówców, którzy ukończyli studia magisterskie na kierunku etnologia i antropologia kulturowa w latach 2010-2013 i to właśnie rok ukończenia studiów, a nie wiek respondentów determinował ich dobór. Z poniższego wykresu ilustrującego przedział wiekowy respondentów (Ryc. 2.) wynika, że przeważająca ilość urodziła się w 1988 roku (12 osób) oraz w 1987 roku (10 osób). Następnie, nieco mniej w roku 1985 (5 osób), 1986 (4 osoby), 1983 (3 osoby). Natomiast w latach: 1978, 1984, 1982, 1980, 1989 i 1973 po jednej osobie.

Ryc. 2 Wykaz ilustrujący przedział wiekowy wśród rozmówców

1.3. Obecne miejsce zamieszkania respondentów

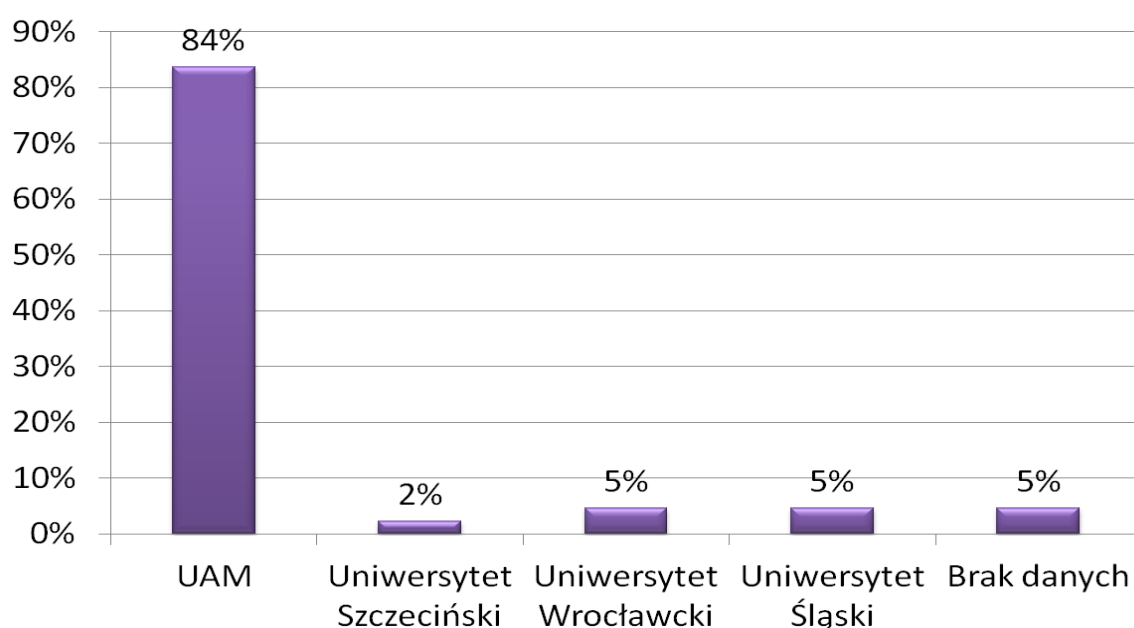
Rozmówcy jako obecne miejsce zamieszkania deklarują 8 miejscowości. Największa ilość ulokowała się w Poznaniu (32 osoby). Tylko po jednej osobie mieszka w miejscowościach: Sanok, Monachium w Niemczech, Wrocław, Żory, Czechowice-Dziedzice, Krobia i Węglew. Respondenci skupieni są w większych miastach jak Poznań czy w przypadku dwóch osób we Wrocławiu i w Monachium, natomiast pojedyncze miejsca zamieszkania ulokowane są w pobliżu Poznania, w województwie wielkopolskim (Krobia, Węglew) oraz w województwie śląskim (Czechowice-Dziedzice, Żory) oraz w województwie podkarpackim (Sanok).

Ryc. 3. Wykres ilustrujący rozmieszczenie rozmówców pod względem obecnego zamieszkania

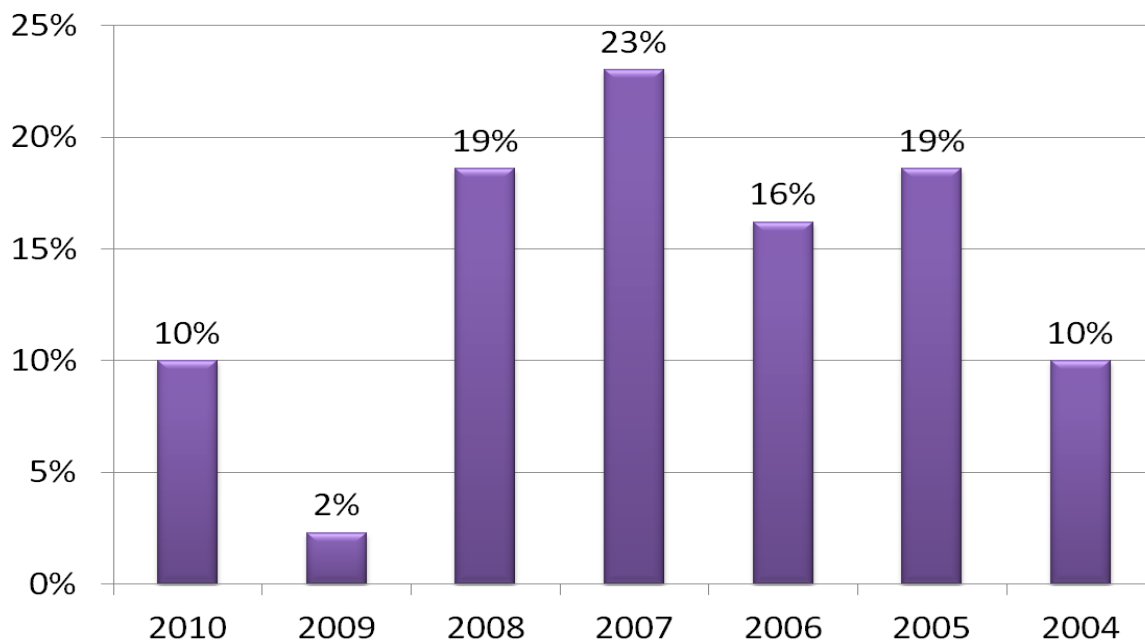
1.4. Ukończone uczelnie

Podobnie jak w przypadku danych dotyczących obecnego miejsca zamieszkania respondentów, przeważająca większość badanych absolwentów to byli (lub wciąż obecni jako doktoranci) studenci poznańskiego Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM, ponieważ na 43 informatorów, aż 38 osób to „Poznaniacy”. Tak duża liczba osób związanych z Poznaniem wynika z faktu przeprowadzania badań przez obecnych studentów antropologii poznańskiej, a co za tym idzie, łatwość w nawiązywaniu kontaktów z osobami związanymi z tamtejszą placówką. Pozostali to absolwenci Uniwersytetu Wrocławskiego (2 osoby), Uniwersytetu Śląskiego (również 2) oraz Uniwersytetu Szczecińskiego (1 osoba). W dwóch przypadkach nie uzyskaliśmy odpowiedzi na to pytanie.

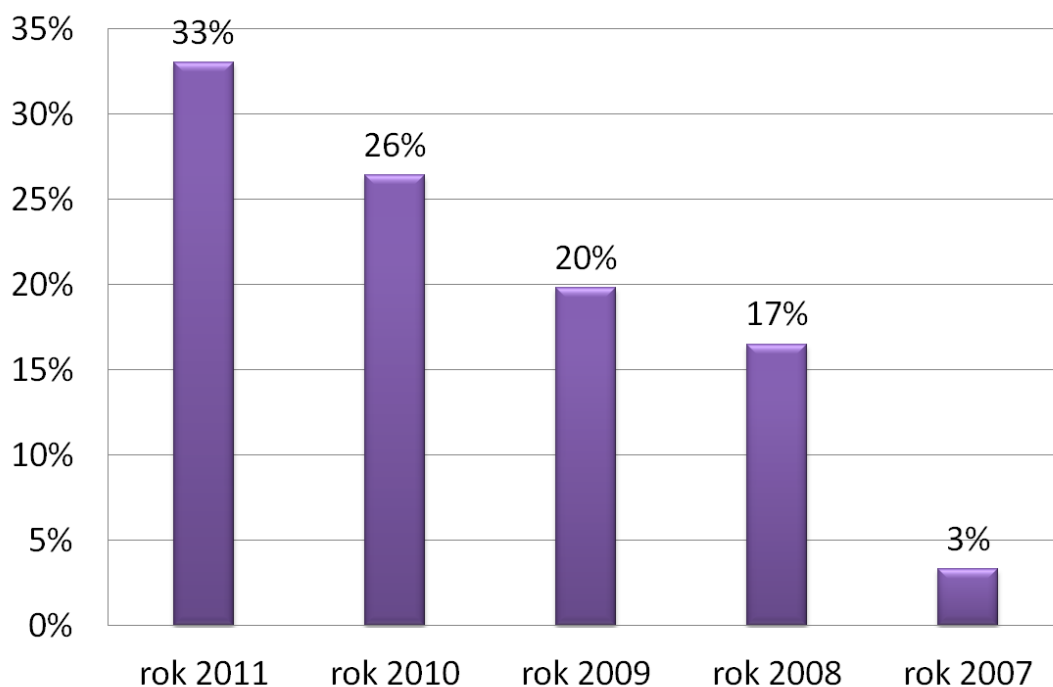

Ryc. 4. Wykres ilustrujący rozkład ukończonych uczelni wśród rozmówców

W naszych badaniach braliśmy pod uwagę lata rozpoczęcia oraz zakończenia studiów zarówno magisterskich, jak i licencjackich. Nie udało nam się pozyskać danych na temat dat ukończenia studiów pierwszego stopnia od ośmiu osób – wśród nich były te, które ich nie ukończyły, bądź zaczynały od studiów drugiego stopnia. Wszystkie pozostałe dane ilustrują poniższe wykresy:

Ryc. 5. Wykres ilustrujący rozpoczęcie studiów licencjackich wśród rozmówców

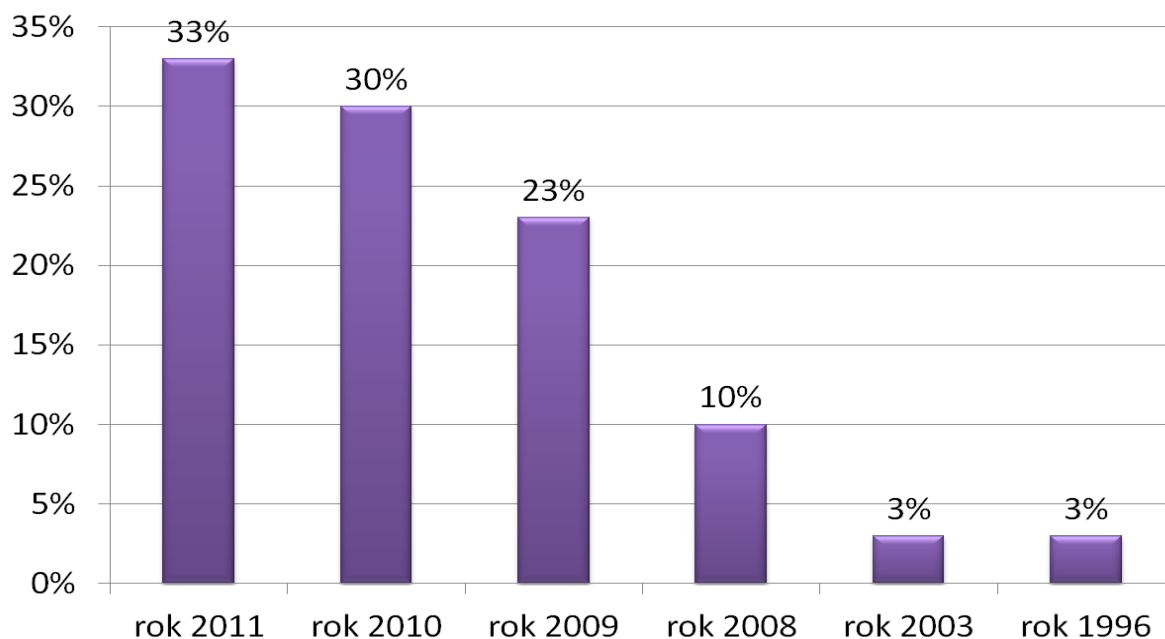

Ryc. 6. Wykres przedstawiający ukończenie studiów licencjackich wśród rozmówców

Z rycin wynika, że najwięcej osób zaczęło studia licencjackie w roku 2007 (9 osób), 2005 i 2008 (po 10 osób), w roku 2010 były to 3 osoby, a w latach 2004 (3 osoby) i 2009 po jednej osobie. Zakończenia studiów pierwszego stopnia przedstawiają się malejąco; w roku 2011 – 10 respondentów, w 2010 – 7, w 2009 – 6, w 2008 – 5, a w 2007 – 1.

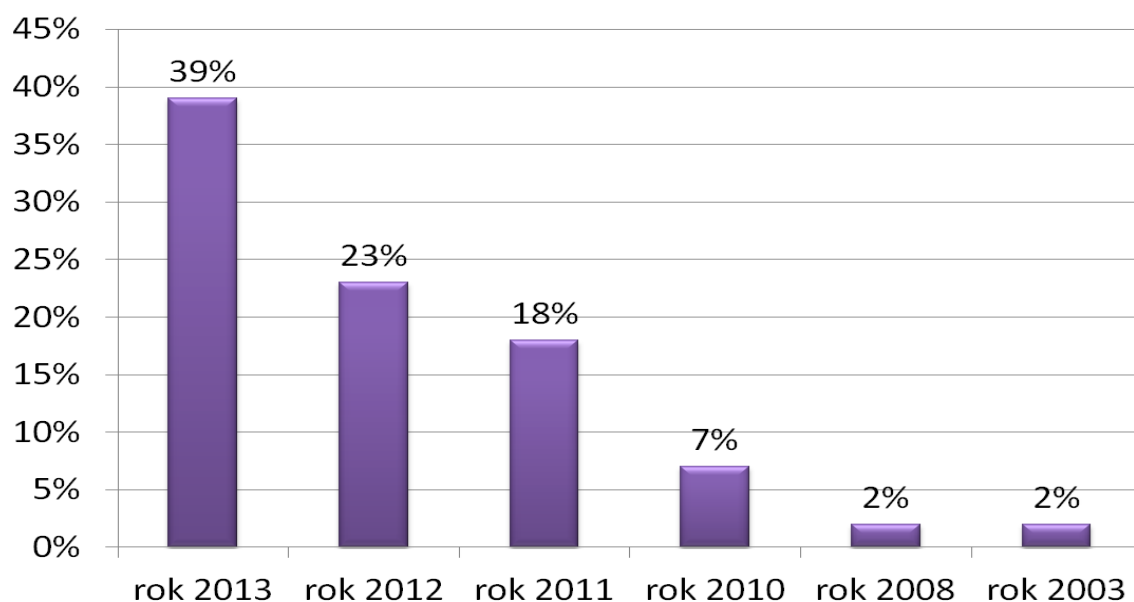
Dane dotyczące studiów magisterskich udało się uzyskać od prawie wszystkich respondentów (w niektórych brakuje odpowiedzi szczątkowych, na temat samego rozpoczęcia lub ukończenia). W latach 2011-13, 2010 studia rozpoczęło 12 naszych informatorów; w roku

wcześniejszym, 2009 było to 9 osób, w roku 2008 – 4, w 2003 – 1 oraz w 1996 również jedna osoba. Przedstawia to poniższy wykres:

Ryc. 7. Wykres ilustrujący rozpoczęcie studiów magisterskich wśród rozmówców

Studia drugiego stopnia ukończyło w sposób następujący: 2013 roku – 17 osób, 2012 – 10, 2011 – 8, 2010 – 3, 2008 i 2003 roku – po jednej osobie (Ryc. 8.).

Ryc. 8. Wykres ilustrujący ukończenie studiów magisterskich wśród rozmówców

Oprócz studiów etnologicznych, wielu z naszych respondentów (18 osób) próbowało swoich sił w innych, mniej lub bardziej pokrewnych dyscyplinach naukowych. Będzie to szerzej omówione w kolejnych częściach naszego raportu. Konkretnie przykłady kierunków

i studiów podyplomowych wybieranych przez naszych informatorów przedstawia poniższa tabela (Tab. 1.) :

Kierunek	Lata trwania
Kulturoznawstwo	2006-2008
Kulturoznawstwo	2004-2007
Kulturoznawstwo – specjalność: komunikacja kulturowa	2007-2010
Archeologia	2008-2011
Psychologia	2005-2010
Psychologia	brak danych
Psychologia	(nie ukończona)
Pedagogika	2008-2011
Pedagogika elementarna z językiem angielskim	2008-2010
Hebraistyka	2007-2010
Muzykologia	2006-2011
Turystyka i rekreacja	2008-2011
Filologia serbska i chorwacka	2007-2012
Reklama	brak danych
Reklama i promocja	obecnie
Administracja	2010 – obecnie (I rok II stopnia)
Ekonomia	
Uniwersytet Przyrodniczy	2008-2013
Romanistyka	brak danych

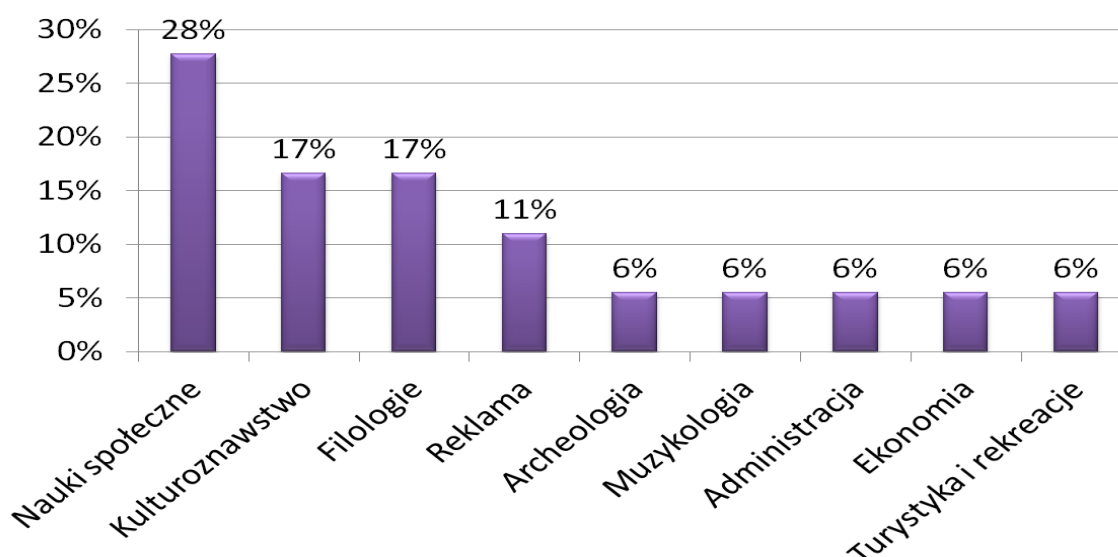
Tab.1. Tabela wskazująca przykłady kierunków i studiów podyplomowych wybieranych przez informatorów

1.5. Reprezentowany obszar zawodowy

43 absolwentów etnologii, z którymi przeprowadzono rozmowy, można podzielić na 10 grup pod względem branży, w której zostali zatrudnieni: nauka (którą to grupę stanowią doktoranci), administracja, animacja i edukacja, marketing, muzealnictwo, NGO, logistyka, media oraz handel. Dodatkowo wyodrębnić można jedną, dość liczną grupę (aż 12

procent respondentów), którą stanowią osoby bezrobotne. Warto zaznaczyć, że jedna osoba deklaruje samozatrudnienie.

Rozmówcy wskazywali także miejsca, w których obecnie pracują i stanowiska, które zajmują. W niektórych przypadkach to samo zajęcie nazywane było na różne sposoby (zwłaszcza w dziale marketing), w części przypadków również działalność w firmie lub organizacji była rozszerzona na więcej niż jeden dział (np. zawód edukatorki muzealnej można było zaliczyć zarówno do działu muzealnictwo, jak i edukacja i animacja) lub też nie zostało doprecyzowane jakie są konkretne zadania, które rozmówca wykonuje w ramach zatrudnienia (np. asystent kierownika). Poniżej przedstawimy poszczególne branże, w których obecnie pracują respondenci:

Ryc. 9. Wykres ukazujący przykłady kierunków i studiów podyplomowych wybieranych przez informatorów

Najwięcej osób zostało zatrudnionych w sektorze związanym z nauką (doktoranci) oraz administracji (sekretarki, komunikacja z organizacjami partnerskimi), drugie w kolejności plasują się na równi zawody związane z edukacją i animacją, marketingiem i muzealnictwem. To pokazuje różnorodny zakres wiedzy zdobywanej na studiach i możliwość znalezienia pracy w różnych sektorach i branżach.

2. Studia

Wśród absolwentów etnologii, którzy zdobyli tytuł magistra na różnych uczelniach w Polsce (UAM, UŚ, US) w latach 2010-2013, znakomita większość badanych posiada pozytywny stosunek do etnologii jako dziedziny naukowej oraz do odbytych studiów etnologicznych.

Główne motywacje do podjęcia studiów na kierunku etnologia, którymi kierowali się badani można rozpatrywać w kilku kategoriach:

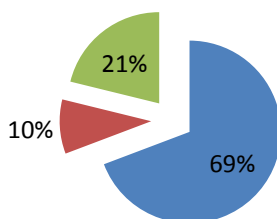
- ogólna ciekawość świata i kultur, chęć rozwoju osobistego,
- polecenie kierunku przez inne osoby (promotor, inni etnologowie, rodzina),
- sprecyzowane zainteresowania etnologiczne (szamanizm, Indianie, etnomuzykologia, muzealnictwo),
- zachęcający opis/program studiów (m.in. na stronach instytutowych),
- przypadek/ niedostanie się na wymarzony kierunek.

W większości respondenci podwali więcej niż jeden argument, który przesądził o studiowaniu etnologii. Do najczęstszych odpowiedzi należały: ogólna ciekawość świata i kultur, chęć rozwoju osobistego oraz zachęcający opis/program studiów. Blisko 22% absolwentów za główne, bądź jedno z wielu motywacji podawało również polecenie etnologii przez inne osoby. Około 19% badanych również za dodatkowy argument podawało konkretne zainteresowania etnologiczne. Nieco powyżej 12% badanych deklarowało, że wybór etnologii był przypadkowy, często dlatego, że nie zdołali dostać się na wymarzone studia.

Największa grupa badanych absolwentów (nieco ponad 72%) oświadcza, że studia sprostają ich oczekiwaniom, z kolei prawie 10% etnologów uważa, że studia nie sprostają ich oczekiwaniom. Natomiast pozostali (blisko 22%) nie są w stanie udzielić jednoznacznej odpowiedzi, co w dużej mierze wiąże się z tym, że przed rozpoczęciem studiów nie posiadali zbyt dużej wiedzy o etnologii i w związku z tym nie wiązali konkretnych oczekiwań względem studiów. W tym kontekście rozczarowanie miało najczęściej wydźwięk pozytywny.

Czy studia etnologiczne sprostały oczekiwaniom absolwentów?

■ tak ■ nie ■ trudno powiedzieć

Grupa, która uważa, że studia sprostały ich oczekiwaniom, argumentuje swoją odpowiedź, odwołując się do kilku kategorii:

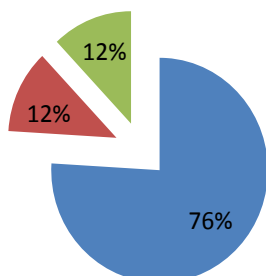
- kwestie merytoryczne – szerokie spektrum tematyczne i możliwość wyboru własnej ścieżki naukowej, zajęcia praktyczne, refleksja antropologiczna pozwalająca na poszerzenie horyzontów myślowych; duży wpływ na światopogląd,
- kadra wykładowców – zainteresowanie sprawami studentów,
- „atmosfera” studiów – zawarte znajomości i przyjaźnie podczas trwania studiów.

Wśród absolwentów niezadowolonych ze studiów, najwięcej głosu krytyki odnosiło się do:

- programu studiów – brak uzupełniających przedmiotów dla osób, które rozpoczęły studia etnologiczne od II stopnia, zbyt dużo teorii a za mało zajęć praktycznych, program za bardzo osadzony w etnografii a za mało we współczesności, brak specjalizacji do wyboru
- realia zawodowe – studia nie przyuczają do konkretnego zawodu, problemy ze znalezieniem pracy po studiach
- kadra wykładowców – niezbyt zaangażowani wykładowcy, niektóre przedmioty prowadzone bardzo powierzchownie

Czy absolwent etnologii wybrałby ponownie ten kierunek studiów?

■ tak ■ nie ■ trudno powiedzieć

Pomimo iż oczekiwania względem studiów były różne i część absolwentów nie wiedziało, czego może się po ich spodziewać, aż 79% etnologów jest zadeklarowanych, że ponownie podjęłoby naukę w Instytucie Etnologii. Główne argumenty, którymi się posługują, to:

- studiowanie etnologii w celach hobbystycznych – kierowanie się wewnętrznymi zainteresowaniami, rozwojem intelektualnym i mentalnym, a nie zdobyciem dobrze płatnej pracy po studiach,
- studiowanie etnologii jako kierunku dopełniającego do innego, bardziej przyszłościowego,
- ogólne zadowolenie i sentyment – synteza zdobytej wiedzy etnologicznej, poznanych ludzi (w tym również wykładowców) i pozytywnych wspomnień.

Ponad 12% respondentów było przeciwko ponownemu studiowaniu etnologii, zwracając uwagę na następujące wady:

- brak praktycznych umiejętności/problemy w znalezieniu pracy – strata czasu,
- materiał nie pokrywał się z zainteresowaniami.

Pozostała część, plasująca się również w granicy 12%, nie potrafiła jednoznacznie odpowiedzieć. Pod względem merytorycznym studia były dla nich ciekawym

doświadczeniem, niemniej jednak problem w znalezieniu pracy po uzyskaniu dyplomu jest równie istotny.

Do najprzyjemniejszych wspomnień ze studiów, należały przede wszystkim:

- zajęcia praktyczne – badania terenowe, warsztaty, projekty (około 56%),
- ludzie – ciekawi, niebanalni, zarówno studenci, jak i wykładowcy; dobre relacje pomiędzy nimi (ponad 60%),
- rozmowy i dyskusje – z wykładowcami oraz ze studentami; na zajęciach oraz po nich (ponad 10 procent),
- wiedza z zajęć, wykładów (ponad 12%).

Najgorsze wspomnienia absolwentów etnologii to:

- za dużo przedmiotów teoretycznych, filozoficznych, a za mało zajęć praktycznych,
- nakładanie się tematyki bądź literatury na różnych zajęciach,
- zaliczenia, egzaminy; pierwsza dwójka w indeksie (około 14%),
- nieprzemysłana organizacja zajęć/programu – przykład mapy etnicznej świata; zbyt skondensowane, niedokładnie omówione zagadnienia (27%),
- rozdzźwięk pomiędzy zainteresowaniami badanych a przedmiotami obowiązkowymi (17%),
- problem z połączeniem pracy ze studiami (około 10 procent).

Wśród odpowiedzi niemal co piąty absolwent zaznaczał, że nie posiada złych wspomnień związanych z etnologią.

3. Studia a praca

Z przeanalizowanych wyników dotyczących pytania „Czy podczas studiów Pani/Pan pracowała/pracował? Gdzie?” wynika, iż 10 na 43 osób nie pracowało w ogóle podczas studiów, z kolei 24 na 43 podejmowało się prac dorywczych, między innymi takich jak: call center, gastronomia, praca w sklepach, sprzątanie, roznoszenie ulotek, inwentaryzacje czy wyjazdy zarobkowe za granicę, głównie na wakacje. 7 osób pracuje w tym samym miejscu od czasów studiów, jest także 6 osób, które w trakcie studiów podjęły się różnych staży i wolontariatów.

Analizując dane odnoszące się do pytania 4, „Czy szukając pracy spotkała się/spotkał się Pani/Pan z ofertą skierowaną do absolwenta kierunku etnologia?”, można zaobserwować znaczną liczbę osób, które nie spotkały się z taką ofertą, jest ich 32 na 43 badanych. Z kolei osób, które widywały takie ogłoszenia jest 11. Ogłoszenia dotyczyły głównie pracy w Allegro, muzealnictwie, NGO, oferty do badań wewnątrz firm np. specjalista do spraw międzykulturowych, osoby potrzebne do badań jakościowych, oraz oferty redagowania opisów podróźniczych na stronach internetowych. Większość rozmówców szukała ofert pracy poprzez Internet i gazety, rzadziej poprzez znajomości.

Z opracowania odpowiedzi na pytanie „Jak wyglądało poszukiwanie pracy po studiach?” wynika, iż osób które poszukiwały pracy na własną rękę było 24, polegało to głównie na wysyłaniu CV, przeglądaniu ogłoszeń w Internecie oraz gazetach. 5 osób znalazło się w obecnym miejscu pracy dzięki znajomościom. Sporo osób z przebadanych skończyło inne kierunki, takie jak: hebraistyka, kulturoznawstwo, archeologia, filologia serbska i chorwacka, reklama i marketing, psychologia, pedagogika, muzykologia, turystyka i rekreacja oraz ekonomia. Tylko niewielka ilość respondentów skończyła inne uczelnie, takie jak Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Szczeciński – było to 6 osób. Pośród badanych jest 5 doktorantów. Tylko niewiele respondentów jest na swoim stanowisku pracy dzięki odbytym stażom i praktykom, znaczna większość poszukiwała pracy nie związanej z etnologią, co można powiązać z poprzednim pytaniem, w którym okazuje się, że na rynku praktycznie nie pojawiały się oferty skierowane do etnologów. Obecnie nie pracują 4 osoby.

4. Studia a kwalifikacje zawodowe

Elementy wiedzy etnologicznej są przydatne nie tylko w zawodzie, lecz w życiu codziennym. Być może oddaje to stwierdzenie jednego z respondentów, że etnolog to nie zawód,

a wykształcenie. Osoby, z którymi zostały przeprowadzone wywiady kwestionariuszowe, poprowadziły swój życiorys zawodowy w rozmaity sposób. Bezrobotni, magazynierzy, doktoranci, informatycy czy ekonomiści, pracownicy organizacji pozarządowych – pośród wszystkich tych grup, znajdują się absolwenci etnologii. Część z nich stwierdza, że umiejętności wyniesione ze studiów przydają im się w pracy. Najczęściej wymieniają podejście do osób z innych kręgów kulturowych, wrażliwość na problemy społeczne oraz znajomość technik badawczych. Nasi rozmówcy tę ostatnią wymieniali najczęściej. Jednak wielu z tych, którzy zajmują posady uważane za prestiżowe, ukończyli również inne kierunki studiów lub robili różne kursy i staże w ciągu swojego życia uniwersyteckiego.

Za przydatne uznają również umiejętności miękkie, jakie pozyskali podczas studiów etnologicznych. Wiedza, w jaki sposób rozmawiać z drugim człowiekiem służy absolwentom etnologii, którzy swoje życie związali z marketingiem bądź z public relations. Często powtarza się stwierdzenie, że najważniejszą umiejętnością nabyta podczas studiów jest otwartość na Innego, przydatna tak w pracy, jak i w życiu codziennym, odruch obserwowania własnego otoczenia i wstrzymywania się z pochopną oceną, a także otwarte horyzonty. To samo dotyczy wiedzy na temat zjawisk kultury czy umiejętności krytycznego myślenia. Wielu z respondentów zaznaczało, że wykształcenie etnologiczne pozwala im na dogłębną analizę problemu oraz odpowiednie stawianie pytania „dlaczego?”. Wśród umiejętności miękkich wymieniana jest także łatwość w pisaniu i redagowaniu tekstów.

Trudno określić i wskazać jakiś wybijający się wzorzec na znalezienie pracy przez absolwenta antropologii. Jedni trzymali się standardowej procedury z wysyłaniem dziesiątek aplikacji, inni zdobywali je dzięki znalezieniu się w odpowiednim czasie na odpowiednim miejscu, jeszcze innym pomogły staże wykonywane w miejscu pracy i oczywiście znajomości, które pomagały znaleźć pracę w dobrze prosperujących, prywatnych firmach.

Informatorom ciężko jest wskazać „twarde” umiejętności, które studenci antropologii nabywają i mogą ewentualnie wykorzystać w pracy: *Etnologia to nie zawód, to wykształcenie*. Oczywiście dla pracujących w „branży” jest to wiedza *stricte* etnologiczna i antropologiczna. Dla pracujących poza nią może to być umiejętność prowadzenia

wywiadów i badań jakościowych. Absolwenci pracujący na wyższych stanowiskach w korporacjach odnoszą się czasem do warsztatu antropologicznego i metodologii, pomaga im ona np. zwiększać efektywność pracy.

Część z nich musiało tłumaczyć swoim pracodawcom czym zajmuje się etnologia oraz jakie rzeczy są omawiane podczas studiów. Odnotowaliśmy przypadki, gdzie uznano za szczególnie interesujące kwestie prowadzenia badań oraz inicjatywę ze strony pracodawcy, aby wykorzystać obserwację etnograficzną w praktyce.

Wszyscy zgodnie zauważają, że tylko niewielka część z nich pracuje „w zawodzie” przez co rozumieją pracę w muzeum, instytucjach kultury i pozostanie na uczelni. Za pracę choć częściowo zgodną z wykształceniem uznawana jest ta w szeroko pojętej kulturze (np. agencje, stowarzyszenia) oraz w marketingu. Zdecydowana większość pracuje w branżach zupełnie nie związanych z antropologią, a ich rozstrzał jest tak wielki, że trudno było to przedstawić. Charakter tych prac determinowany był o wiele częściej przez drugi kierunek studiów, dodatkowe staże, wcześniejsze doświadczenie zawodowe czy nawet przypadek, niż same studia antropologiczne.

5. Ocena studiów

5.1. Etnologia jako kierunek wart polecenia?

Wszyscy informatorzy zgodnie uznali, że etnologia z pewnością jest kierunkiem, który warto studiować i warto polecić innym ludziom, część podkreśliła jednak, że nie jest to kierunek odpowiedni dla każdego. Według wszystkich naszych respondentów jest to doskonały kierunek, który z czystym sercem poleciliby bądź polecają osobom, których zainteresowania ściśle związane są z etnologią (wymieniano tu takie jak, zainteresowanie kulturą ludową, bądź kulturą konkretnej grupy ludzi – Żydzi, muzułmanie, teoriami powstającymi na gruncie nauk humanistycznych itp., oraz osobom które *mają jakiś pomysł na siebie i są zdeterminowane*. Z wypowiedzi naszych informatorów wyłania się obraz etnologa jako osoby pełnej pasji i samodzielnej, ponieważ są to cechy niezbędne, gdy miejsce pracy absolwenta nie jest wstępnie zdefiniowane (gdzie np. oczywistą drogą kariery absolwenta informatyki jest praca na stanowisku informatyka) i należy samodzielnie odnaleźć swoją drogę do zawodowego spełnienia. Inną kategorią ludzi, którym polecono by etnologię jako kierunek studiów, są ci, dla których ważniejszy od rozwoju zawodowego jest rozwój osobisty, poszerzanie wiedzy i pogłębianie własnego zrozumienia dla świata. Niektórzy z informatorów zaznaczali, że etnologia może przynieść więcej pożytku jej potencjalnym absolwentem, kiedy studiowana będzie jako drugi kierunek równoległe z innym, bardziej „przyszłościowym”.

Wielu z naszych rozmówców podkreślało, że pewne elementy wiedzy antropologicznej powinny znaleźć się w programach szkół tak podstawowych jak średnich i gimnazjalnych, mówiono tu zwłaszcza o obszarach wiedzy etnologicznej związanych ze sposobem postrzegania i myślenia o innych oraz o pewnym zakresie podstawowej wiedzy na temat różnorodności kulturowej świata.

5.2. Zalety i wady studiów etnologicznych

Wszyscy niemal informatorzy zgodzili się, że największą wadą etnologii jest fakt, że nie daje ona konkretnego zawodu (czy, jak często określiło to kilku z informatorów *fachu*) co jest przyczyną licznych trudności, jakie napotykają etnologowie w życiu zawodowym. Ze słabym przygotowaniem do przyszłego życia zawodowego wiąże się również często wymieniany brak wystarczającej ilości zajęć praktycznych i związany z nim niedostateczny przekaz umiejętności twardych, np. informatycznych (obsługa takich programów jak Max Data, Nvivo), językowych. Bogactwo zagadnień poruszanych przez etnologię zazwyczaj przedstawiane było przez naszych rozmówców jako jej zaleta, niektórzy jednak interpretowali je jako brak specjalizacji, mający być kolejnym utrudnieniem dla etnologa próbującego

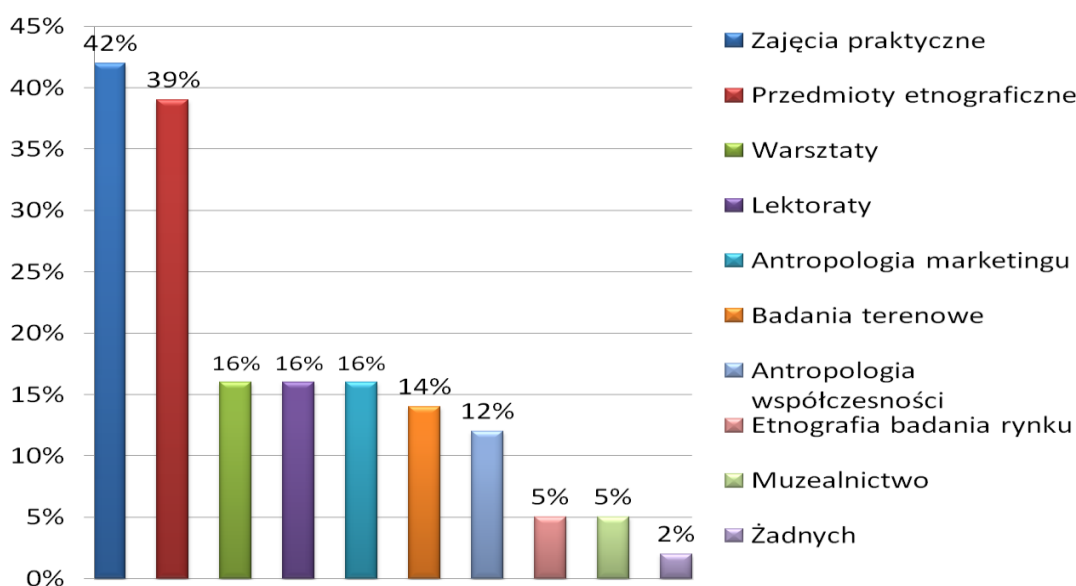
odnaleźć się na rynku pracy. Większość wymienionych przez informatorów wad studiów etnologicznych wiązała się z trudnościami ze znalezieniem satysfakcjonującej pracy po studiach, dlatego też często w wypowiedziach przewijała się opinia, że etnologia to kierunek raczej hobbystyczny.

Najczęściej wymienianą zaletą etnologii i jednocześnie największą z nich korzyścią w oczach większości naszych rozmówców są zmiany, jakie na skutek studiów zaszły w ich świadomości, sposobie postrzegania świata i ludzi dookoła, tak mówi o tym jeden z informatorów: *Nie sposób wymienić wszystkich zalet studiów etnologicznych, ale do najważniejszych z nich można zaliczyć uwrażliwienie na drugiego człowieka, szerszą perspektywę postrzegania otoczenia, umiejętność słuchania i rozmowy z ludźmi, empatię, wiedzę o społecznościach świata i ich kulturach.* Taka postawa przejawiała się najczęściej. Wśród zalet umiejscawiano również szeroką wiedzę, wynikającą z wspomnianego wcześniej bogactwa zagadnień poruszanych przez etnologię.

Wiele osób bardzo chwaliło sobie wzajemne relacje nie tylko między studentami etnologii ale również między studentami a kadrami pedagogicznymi, określając ją jako otwartą, chętną do pomocy i współpracy.

5.3. Propozycje dotyczące zmian w programie studiów

Nasi rozmówcy poproszeni o ocenę programu studiów najczęściej narzekali na niewystarczającą ilość zajęć praktycznych, przekazujących umiejętności twarde (tj. opracowywanie materiału etnograficznego, umiejętności informatyczne oraz językowe). Z drugiej strony, znaczna część informatorów nie jest zadowolona ze zbyt dużej ilości przedmiotów odbiegających od etnografii i jej metodologii

5.3.1. Zajęcia praktyczne

Respondenci mieli tu na myśli przede wszystkim zajęcia, których ukończenie wiąże się ze zdobyciem konkretnych umiejętności, takich jak: obsługa programów komputerowych do badań statystycznych, techniczne umiejętności etnologiczne, opracowywanie nagrań z wywiadów, pisanie CV oraz listów motywacyjnych, autoprezentacja, organizowanie badań terenowych, systemy opracowywania badań, przygotowanie pedagogiczne. Najczęściej jednak padała odpowiedź, że „brakuje zajęć praktycznych”, która nie była rozwijana. Należy jednak zaznaczyć, iż kilkakrotnie zdarzyło się, że respondent rozwinął myśl, sugerując brak przedmiotów rozwijających umiejętności przydatne w wielu innych branżach, takie jak: obsługa biurowych programów komputerowych czy wypełnianie urzędowych dokumentów. Warty odnotowania jest również fakt, iż na 43 badanych aż 18 odpowiedziało, że na studiach etnologicznych brakuje zajęć praktycznych.

5.3.2. Przedmioty etnograficzne

Na drugim miejscu klasyfikacji uplasował się brak przedmiotów etnograficznych, o którym wspomniało 17 respondentów. Do kategorii przedmiotów etnograficznych zaliczają się takie aspekty antropologii, jak: mapa etniczna świata, kultura ludowa, etnografia krajów pozaeuropejskich, regionalność. Padały również odpowiedzi ogólne, *brakuje teorii*. Jeden z respondentów udzielił odpowiedzi: *Za mało etnografii, za mało antropologii religii. Chciałabym, żeby była zachowana jakaś równowaga. To jest ta najbardziej jaskrawa wada, zbliżamy się do kulturoznawstwa zamiast celebrować to, że jesteśmy, że mamy swoje korzenie, bo jednak skądś się wzięliśmy*, która wydaje się wyrażać motywacje osób udzielających omawianej odpowiedzi.

5.3.3. Warsztaty oraz lektoraty

Część respondentów (7) wskazało, iż zdecydowanym brakiem są zajęcia warsztatowe. Ich odpowiedzi zasugerowały, że warsztaty związane m.in. z dziennikarstwem czy też rynkiem pracy są bardzo przydatne w późniejszym życiu zawodowym. Również siedmiu uczestników badania zaznaczyło brak odpowiedniej liczby lektoratów, jako ułomność uniwersyteckiej etnologii. Respondenci twierdzili, iż zajęcia z języków obcych powinny się odbywać przez cały okres trwania studiów, a certyfikat językowy jeszcze bardziej by je wzbogacił. Padały również pomysły organizowania kursów wybranych języków w niższej cenie dla studentów etnologii.

5.3.4. Badania terenowe, antropologia marketingu, etnograficzne badania rynku

Sześcioro respondentów stwierdziło, iż zdecydowanie za mało prowadzi się badań terenowych w trakcie studiów, które są dla nich wyznacznikiem dyscypliny. Pojawiały się głosy twierdzące, że organizowanie badań terenowych sprzyja rozwijaniu się zaradności życiowej, umiejętności kontrolowania prowadzonych projektów. Tak jak w przypadku lektoratów, pojawiają się sugestie, aby badania terenowe odbywały się w każdym roku studiów. Zajęcia z etnograficznych badań rynku według respondentów sprzyjają dostaniu się do pracy w korporacjach. Dają umiejętności eksponowania własnych zalet oraz wiedzę pozwalającą łatwiej wdrożyć się w rynek pracy po ukończeniu studiów. Ciekawą kategorią jest antropologia marketingu, rozumiana jako współpraca z instytucjami zewnętrznymi, podstawami przedsiębiorczości, kreowanie liderów.

5.3.5. Pozostałe

Antropologia współczesności jest rozumiana jako nurt w akademickiej nauce. Około 8% respondentów wyraziło chęć wprowadzenia większej ilości zajęć z nim związanych. Jeszcze mniej, bo około 3% badanych, życzyłoby sobie rozszerzenia programu muzealnictwa. Tylko jeden respondent stwierdził, iż nie brakuje żadnych przedmiotów w programie akademickiej etnologii.

5.4 W jaki sposób można by wzbogacić program studiów?

Najczęstszą udzielaną odpowiedzią był pomysł wprowadzenia certyfikatów językowych na koniec kursu językowego lub stworzenie specjalizacji na studiach magisterskich. Innym pomysłem było zmniejszenie liczby przedmiotów etnograficznych i wprowadzenie większej ilości fakultetów. Respondenci odpowiadali również, że wykłady gościnne polskich antropologów oraz współpraca z instytucjami zewnętrznymi zdecydowanie wzbogaciłaby program studiów. Inną istotną sugestią jest stosowanie nowoczesnych rozwiązań dydaktycznych. Wśród odpowiedzi padła również propozycja wprowadzenia kursów egzotycznych języków takich jak suahili czy baskijski. Biorąc pod uwagę, iż dwie największe, opozycyjne grupy stanowią z jednej strony zwolennicy tradycyjnej etnologii, z drugiej zaś orędownicy antropologii współczesnej – konsensusem wydaje się pomysł wprowadzenia specjalizacji w toku studiów drugiego stopnia.

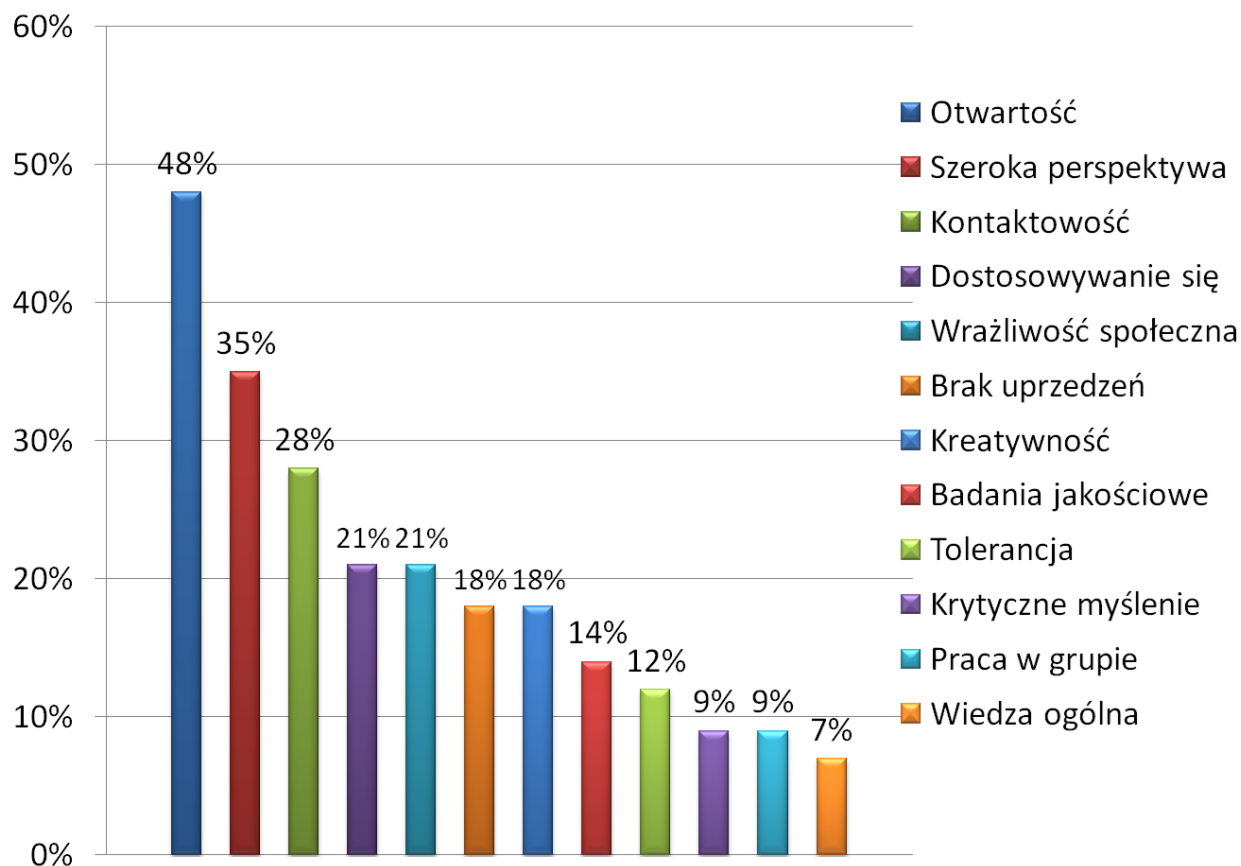
5.5. Co może być atutem etnologa jako pracownika?

Wśród odpowiedzi na to pytanie pojawiały się następujące sformułowania:

- Otwartość – rozumiana jako otwarta postawa na świat, gotowość do szukania kompromisu, otwarty umysł, chęć do działania, szukania nowych rozwiązań.
- Szeroka perspektywa – respondenci mieli tu na myśli m.in. patrzenie nie tylko na kulturę, ale też na ludzi, zjawiska, procesy pod szerokim kątem oraz umiejętność spojrzenia na świat z innej perspektywy, z perspektywy drugiego człowieka. Umiejętność wynajdywania różnic wszelkiego rodzaju, patrzenie na problemy z różnych perspektyw. Wieloaspektowe spojrzenie.
- Kontaktowość – umiejętności interpersonalne. Etnolog może pomóc rozwiązać złą organizację pracy w firmie, przemawiać językiem korzyści. Informatorzy rozumieli kontaktowość jako umiejętność słuchania, empatię.
- Dostosowywanie się – umiejętność dotarcia do różnych grup ludzi, różnymi środkami, dostosowywanie ich, umiejętność przeprowadzenia konkretnych badań, dostosowanie metod badawczych. Respondenci uważają, że etnolog potrafią dostosować się do różnego rodzaju stanowisk. *W miarę szybko się uczymy, przyjmujemy nową wiedzę; Umiejętność przystosowania się do warunków. W zasadzie do każdych warunków, bo tak na prawdę myślę, że etnolog się wszędzie odnajdzie.*
- Wrażliwość społeczna – to wyrozumiałość i otwartość na innych ludzi, wrażliwość na to, co innym wydaje się oczywistością, wyczucie społeczne.
- Brak uprzedzeń – umiejętność nieoceniania po powierzchownych przesłankach, próba znalezienia różnych punktów odniesienia i widzenia.
- Kreatywność – wychodzenie poza schematy, poza które inni nie wychodzą, nieschematyczne działanie.
- Badania jakościowe – są związane przede wszystkim z metodologią, różnymi technikami badań, analizowania i wyciągania wniosków z materiałów uzyskanych w badaniach, umiejętnością organizacji pracy.
- Praca w grupie – umiejętność współpracy w zespole z innymi ludźmi.
- Krytyczne myślenie – umiejętność analitycznego myślenia.
- Wiedza ogólna – ogólna wiedza o świecie, umiejętność rozwiązywania problemów na tle kulturowym.

Respondenci najczęściej wymieniali cechy etnologów nie rozwijając ich, częstokroć podkreślali, iż przyswajanie tych cech jest zależne od osobowości, więc mogą występować

w różnej konfiguracji i ciężko wypracować jeden schemat sylwetki etnologa na rynku pracy. Zdarzało się, że respondent nie był w stanie określić, czy wymienione cechy nabył na studiach etnologicznych czy też posiadał je wcześniej. Osoby biorące udział w badaniu zaznaczały, że wiele umiejętności etnologa nie jest widocznych w CV. Pracodawcy na ogół nie posiadają żadnej wiedzy na temat studiów etnologicznych.

Podsumowanie

Celem raportu było ukazanie całości wszystkich najważniejszych aspektów związanych z wchodzeniem na rynek pracy przez absolwentów etnologii i antropologii kulturowej w Polsce. Wyniki naszych badań wskazują z jednej strony na wiele pozytywnych aspektów posiadania wykształcenia etnologicznego w kontekście szukania zatrudnienia, z drugiej strony nasi informatorzy wiele miejsca poświęcili na dzielenie się krytycznymi uwagami dotyczącymi słabych stron studiowania naszego kierunku.

Informatorzy opisywali siebie oraz innych absolwentów jako osoby otwarte na świat, kreatywne, którym etnologia pozwoliła na samorozwój i znaczne poszerzenie horyzontów myślowych. Jednakże zaznaczają, iż na rynku pracy liczą się przede wszystkim praktyczne umiejętności, które to decydują o uzyskaniu zatrudnienia i ułatwiają wykonywanie powierzonej pracy. Liczne głosy wskazywały, że tego właśnie najbardziej brakuje współczesnemu programowi studiów etnologicznych. Postulowano zerwanie z dawną, etnograficzną szkołą na rzecz nowego, dynamicznego i dostosowanego do potrzeb potencjalnych pracodawców profilu studiów. Obecnie nie jest on wystarczającym narzędziem do ukształtowania konkurencyjnego absolwenta na bardzo zagęszczonym rynku pracy dla magistrów studiów humanistycznych. Stąd też pojawiające się wypowiedzi o dodatkowych stażach i praktykach, które to często są niezbędnym dodatkiem do pakietu wiedzy i umiejętności przekazywanych za murami uniwersyteckimi. Bez nich osoba po obronie pracy magisterskiej nie może liczyć na łatwe znalezienie ciekawej i interesującej ją pracy. Mimo wszystko absolwenci są niemal zgodni co do tego, iż wykształcenie etnologiczne jest dla nich nieocenionym atutem. Odkładając na bok kwestie związane z praktycznością i użytecznością warsztatu zdobywanego podczas studiów, sam fakt odbycia kursu etnologii zdaje się być dla nich wielką wartością, która bardzo ich zmieniła i wzbogaciła, ucząc tego, jak patrzeć na otaczający nas świat.

Liczymy na to, że nasz wysiłek będzie mógł stać się jednym z przyczynków do stopniowych zmian sposobu kształcenia etnologów w Polsce. Wierzymy, iż przytoczony przez nas wieloaspektowy obraz absolwenta naszego kierunku będzie dla wielu impulsem do podjęcia starań na rzecz jeszcze lepszego przygotowania się do przyszłości, jaka czeka nas po uzyskaniu tytułu magistra. Wszelkie pomniejsze wnioski płynące z lektury naszego raportu powinny stanowić zbiór sugestii i postulatów dotyczących tego, co sami studenci mogą zrobić na rzecz lepszego przygotowania się do wejścia na rynek pracy.

ZAŁĄCZNIKI

ETNOLOG NA RYNKY PRACY – KWESTIONARIUSZ

METRYCZKA:

Płeć		Rok urodzenia
Miejsce urodzenia		Miejsce zamieszkania
Ukończona uczelnia		
Rok rozpoczęcia etnostudiów	licencjackich	magisterskich
Rok zakończenia etnostudiów	licencjackich	magisterskich
Ukończone inne kierunki studiów, w tym też podyplomowych	kierunek uczelnia rok rozpoczęcia rok zakończenia	
Miejsce pracy		
Stanowisko		
Staż pracy (w obecnym miejscu)		

STUDIA:

1. Dlaczego wybrała/wybrał Pani/Pan taki kierunek studiów? (*Dopytać o motywacje, czy ktoś miał na to wpływ? Może znajomość z innymi etnologami? Jakaś lektura, film?*)
2. Czy studia sprostają Pani/Pana oczekiwaniom? Jeśli tak to w czym najbardziej? Jeśli nie to w czym najmniej?
3. Czy wybrałaby/wybrał Pani/Pan ten kierunek ponownie? Dlaczego?
4. Co Pani/Pan wspomina najlepiej ze studiów?
5. Co Pani/Pan wspomina najgorzej ze studiów?

STUDIA A PRACA:

1. Jak widziała/widział Pani/Pan swoją przyszłość zawodową przed podjęciem studiów etnologicznych? Czy wizja się sprawdziła? Czy się zmieniła? Co na to wpłynęło?
2. Czy podczas studiów robiła/robił Pani/Pan jakieś kursy, staże? Jakie i dlaczego?
3. Czy podczas studiów Pani/Pan pracowała/pracował? Gdzie?
4. Czy szukając pracy spotkała się/spotkał się Pani/Pan z ofertą skierowaną do absolwenta kierunku etnologia?
5. Jak wyglądało poszukiwanie pracy po studiach?

STUDIA I KWALIFIKACJE ZAWODOWE:

1. Jak znalazła się/znalazł się Pani/Pan w obecnym miejscu pracy?
2. Co ze studiów przydaje się Pani/Panu w obecnie wykonywanej pracy?
3. Jaka wiedza etnologiczna wydaje się Pani/Panu najważniejsza?
4. Jakie umiejętności zdobyte podczas studiów wydają się Pani/Panu najważniejsza
5. W jakich branżach pracują Pani/Pana znajomi ze studiów?

OCENA STUDIÓW:

1. Czy poleciłaby/poleciłby Pani/Pan studiowanie etnologii? Komu? Dlaczego tak lub nie?
2. Jakie są według wady i zalety studiów etnologicznych?
3. Jakich przedmiotów brakuje na studiach etnologicznych? W jaki sposób można by wzbogacić program studiów?
4. Co może być atutem etnologa jako pracownika?